

CSONTOS JÁNOS
**Alteregók, évfordulók,
 összegzések**

Pósa Zoltánról és Vitéz Ferencről

Az összegzés az alkotó ember örökös kényszere. Összegezni annyi, mint betakarítani a termést, megállni és szétnézni, elrugaszzkodásra való helyet keresve a folytatáshoz. Az összegzés nem minden esetben lezárás, pláne nem mérlegkészítés: lehet köztes állapot is. Metodológiája annyiféle, ahány alkotó van. Miközben roppant tanulságos, alig-alig tanulható. Mégis szolgálni képes az illúzióval: lehetséges a világ – s benne saját magunk – átmeneti megértése, hogy ne csak éljük, hanem értelmezzük is a ránk kiszabott életet.

*

Pósa Zoltán a hetvenhez közelítve is javíthatatlan: prózaíróként évtizedeken át ragaszkodott a kétféle írásmodellhez, amelyeket váltogatva terjedelmes életművét megalkotta. Az egyik egy filozofikus megközelítés, amellyel az értelmiségi ember világba vettségét elemezte sokféle szemszögből; a másik egy anekdotikus próza, amelyet jobbára önéletrajzi csepekből illesztgetett össze. Sokáig élesen különvált e kétféle, párhuzamosan futó próza, ám egy ideje – legutóbb a vaskos, kétkötetes *Seminomában* – éreztem a keveredést, az elegyítést, amely talán az életösszegző alkotói szándékkal is összefügg. Az új, könyvheti opus, a *Lila tricikliturgia* azonban mintha végképp levetette volna magáról ezt az önként vállalt dichotómiát: Pósa kedvtelve vegyíti kimunkált eszközeit, s az olvasónak olykor még az is az eszébe jut, hogy a szerző nem is annyira az ő kedvét keresi, mint a saját szórakoztatására ír.

Persze a téma elbonyolításában ezúttal sem hazudtolja meg magát: nem engedi, hogy könyvét amolyan könnyed, strandra való nyári lektürként fogyasszuk. Nyilvánvalóan különmemű történetzálakat sodor egybe, amelyek időben és térben is nagy mozgásteret engednek az írói fantáziának. Olyannyira, hogy a választott trilógiaszerkezetet szét is feszíti a belezsúfolt anyag, ám Pósa esetében az összegzés a legkritikább esetben jelent lekerekítettséget. Most sem: noha a könyvnek van egy már-már himnikus zárata, csupán abban erősíthet meg bennünket, hogy a világ vol-

taképpen megmagyarázhatatlan, egyedi jelenség. Ráadásul a prózaíró folyton becsempészi a szövegbe a lírikust, s a versbetétek – hol organikusan, hol idézőjelesen – ugyancsak a széttöredezetté-érzetet erősítik. Míg azonban idáig eljutunk, számos intellektuális és érzéki élményben lehet részünk.

A filozofikum és a mesemondás összeszövése olyan kísérlet, amely igencsak megdolgoztatja a társutas olvasót, s mindegyik történetzálban másféleképpen. Az *Alámerült álmok armadája* fejezet például egy minden bizonnyal korábbi sztoriból bontakozik ki, amely izolált, periferikus helyszíne, a bűnnel és szexussal mint uralkodó témával való kokettálása révén engem egy hovatovább elfeledett írónk, Bólya Péter rontott mágikus realista technikájára emlékeztet. Ám Pósa nem cinikus, nincs még túl mindenben, keresi a valóságkapcsolatokat. Ezek azonban lebegőbbek annál, mintsem egy realista próza részeivé válhatnának. Volt iskolatársak, valós élmények és elképzelt történetfoszlányok, egy kósza Dickens-motívum, egy igen markáns, látomásos balkáni kavalkád, amelyekben folyton az örök Pósa-alteregó bukkan fel, téblábol és ránt be bennünket az elveszettség-érzés szorongást keltő csapdájába... Terroristák és irodalmárok, lázalmok és a literátor pálya sültrealista sérelmei, amely sebek évtizedek múltán sem képesek begyógyulni... És a megannyi álmójelenet után a furcsa megoldás, hogy az evilági boldogságot jelentő hitves – Barna Márta – következetesen a polgári néven szerepel, sőt még verset is ír, ami viszont már nyilvánvaló fikció...

Jeles bravúr, ha egy ilyen formai-filozófiai összegzési kísérlet nincs a szánkba rágva, hanem az érzések szintjén működik. Pósa eljutott oda, hogy fölöslegessé tegye a vörös farkakat. (Ifjabbán hajlamot mutatott a túlmagyarázásra.) Ha röpké ismertetőmből az tűnne ki, hogy a szerző összehord hetet-havat, ez a könyv megér egy ellenpróbát. Az olvasó egy idő után óhatatlanul e kaotikus, szürreális világ hatása alá kerül, az említett himnikus zárlat pedig végképp leveszi a lábáról: „Bukszusbokor. Megalopolisz tágas, franciakertes biedermeier kastélyudvara. Vonósnégyes, fehér testhezálló ruha, hónál is tisztább, háromszögletű kalap. Háromszögletű, halovány apródarcok, pirosított ajak, fidrek-fodrok, rizsporos paróka. Biedermeier muzsikát játszanak. Egyelőre a kép előtt, »kereten kívül« állunk Mártával. Nappali üstökös húz át az azúr égbolton. Halkan csendülj lelkemen, mennybezenő ének, holdvilágnál elmerül kékje,

tiszta lélekvesztő, ifjú haláspár mered a mélyére az első merítés előtti végső pillanatban.”

(Pósa Zoltán: *Lila tricikliturgia. Lírai és egzotikus útikönyv három fejezetben egy XX–XXI. századi /ál/ virtuális és /pszeudo/valóságos túrához. Széphalom Könyvműhely, 2017)*

*

Vitéz Ferenc a jelek szerint végképp Debrecenhez kötözte magát, s ez egyszerre jelent számára Parnasszust és elszigeteltséget. Őt nem üldözte el, nem vetette ki magából a kálvinista Róma, mint annyi ideiglenesen ott állomásozó, heves vérű jöttmentet. Sőt, nemcsak része, de aktív alakítója is lett e társ-talan kánonnak: a több mint hetven számot megért egyszemélyes folyóirata, a *Néző•Pont* immár Németh László-i teljesítménynek mondható. Számomra mindenképpen öröm, hogy a szerkesztő, a tanár, a regényíró, a képzőművészeti mindenes az évtizedek során egy pillanatra sem szorította háttérbe a lírikust. Egyebek közt ez bizonyítja a szememben a költészet titokzatos hatalmát.

Mint olyan szerző, aki nem érintetlen a szám-misztikától, a negyedszázados költői jubileumára „négyértelmű” válogatott verskötetet szerkesztett. A borítóján csupán annyi olvasható: *vitéz 250* (a kétszázötven opuszra utalva), a ravaszul összekomponált számokból pedig az 50, a 25 és a 20 bontakozik ki. Ezek sorban az életkort, a debütáló verseskötettől eltelt időt, illetve a verseskötetek számát jelzik. A kísérteties aritmetikus egybeeséseknél azonban sokkal érdekesebb, hogy (akár szerény mutatóként is) egy fedél alá szerkeszthető-e egy immár emberöltő hosszúságú poétai pálya termése.

Vitéz Ferenc lírikusi karakterére nincs jobb jelző, mint hogy parnasszista költő. Kezdetől fogva az volt, s az élemedett életkor feldúsuló tapasztalatai, a sors megpróbáltatásai sem tántorították el ettől az alapállástól. A szépet kutatja tűzön-vízen át, legyen ez bármilyen korszerűtlen írói program a felületes közvélekedés szerint. Ő is érzi azonban, hogy az ezredvégi opuszok naivitása kevésbé állja ki az idő próbáját: fel-

tűnően kevés darabot – éppen csak mutatóba – válogatott be az első kötetekből. Mi tagadás, hozzám is az érett férfipoézisa áll közelebb. Meg a klasszicizálásra, az erudícióra hajló mentalitása, amelyben azonban nyomuk sincsen holmi iskolás penzumoknak. A lakótelepi hexameterektől a túl divatosá lett műfaj kereteit feszegető haikukig a Vitéz-költészet azt lát-szik illusztrálni: a szépség nem annyira megérkezés és kontempláció, mint inkább útonlevés és küzdelem. Én mondjuk ezekből a darabokból válogattam volna be többet ebbe a reprezentatív kötetbe, s kevesebbet a gyermekversekként értelmezhető *Beszédgyakorlatokból* vagy a *Verses kalendáriumból* – tudván tudva, hogy az összképbe beletartozik a ciklusosság csak-úgy, mint a nyelvi bravúrok felmutatása. Az összegző szándéknak vannak opportunista folyamányai, csak hogy a rutinmű és a remekmű egymás mellé sorolva diszsonanciát kelt az olvasóban. (Ezt persze éppenséggel magamnak is mondhatnám, aki meg a válogatás gesztusa helyett az összegyűjtés mellett teszem le a voksot, ami még nagyobb amplitúdójú színvonal-ingadozással jár.) Mert vannak kifejezett remekművek is e könyvben. Illetve meglepő módon kötetben korábban nem szereplő darabok. Ha amúgy „válogatott” minőségűek, miért maradtak ki annak idején a húsz nekifutásból?

Sajátos jelenség, hogy Vitéz Ferenc jó ideje a képzőművészetben szűri át líráját: nemcsak a központi szerepet játszó Holló László, de a kortárs alkotók és barátok esetében is. Tudom persze, hogy a festészet komoly ihlető erő – láthattuk ezt Aczél Gézától Gyurkovics Tiborig. Számomra mégis aggasztó ez az áttétel, illetve e szekunder ihletforrás túlsúlyra jutása. Miközben nem kellene aggódnom, hiszen Vitéz maga is festő, csak a szavakat használja ecsetként, mint például a *Nyár* című négysorosában: „Táncoló lepkék e nyári illatok, / szivárványt cikáznak ősz fejem felett. / Míg teleszívta a lelkemet velük, / észre sem vettem: este lett.”

(*vitéz 250. Vitéz Ferenc válogatott versei. Felső-magyarország Kiadó, Miskolc, 2016*)